

FERSAH

(فرسخ)

**Eskiden kullanılan
bir yol mesafesi ölçüsü.**

Farsça **ferseng** kelimesinden Arapça'ya geçmiştir. Kelime Ermenice'de **hrasah**, Süryânice'de **prashâ**, Pers dilinde **frasang**, Heredit ve Xenophon'da " παρασάγγης " şeklinde geçmektedir.

Kâmûs-ı Osmânî'de 3 mil uzunluğunda mesafeye 1 fersah denildiği kayıtlıdır. 1 fersah İran'da, atın normal yürüyüşüyle 1 saatte gittiği mesafe karşılığı kullanılmakta olup bu da 6000 zirâ (6,23 km.) yapmaktadır. Arap fersahı ise "fersah-ı tûlî, fersah-ı sathî, fersah-ı cismî" olmak üzere üçe ayrılıyordu. Bunlardan fersah-ı tûlî 3 mile eşit olup (12.000 tûlî zirâ) her mil 40 Mısır el arşını kadardı. Mısırlılar'ın el arşını ise 49,875 cm. uzunluğunda olup bu da 4 şer'î arşına yani bir kulaça (bâ') karşılıktı. Dolayısıyla 3 mil 5,985 km. etmekteydi. Fersah-ı sathî ve fersah-ı cismî alan ölçüleri olarak kullanılmakta olup sathî m², cismî ise m³ cinsinden değerlendirilmektedir.

Fersah eski Türk devletlerinde ve Moğollar'da da görülmektedir. Nitekim Gazan Han zamanında (1295-1304) haberleşme teşkilâtında yapılan yeni düzenlemede, yollar üzerinde her 3 fersahta bir 15 beygirin bulunduğu istasyonlar kurulması ve postacıların 24 saatte 30-40 fersah yol almaları planlanmıştı. Hatta hızlı postacıların 60 fersah gidebilecekleri düşünülmüştü. Osmanlılar'da da genellikle Arap fersahı geçerli olmuş ve yollarda iki konak arası veya şehirler arası mesafe belirtilirken saatin yanı sıra fersah tabiri de kullanılmıştır. Nitekim 1863'te yeni yapılan veya tamir edilen yolların uzunluğu 360 fersaha ulaşıyordu.

1 fersah denizcilikte 3 deniz mili yani 5,570 km. karşılığı kabul edilmektedir. İngiliz fersahı 5,569 km., İspanyol âdi fersahı 5,607 km., kraliyet fersahı 7,066 km., İsviçre fersahı 4,480 km., posta fersahı 3,898 km., âdi kara fersahı 4,445 kilometredir. Amerika Birleşik Devletleri'nin güneybatı bölgelerinde İspanyollar'ın yaptıkları ilk topografya çalışmalarında kullandıkları kara fersahı ise yaklaşık 2,63 mile karşılıktır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, "Fersah" md.; Mehmed Salâhî, *Kâmûs-ı Osmânî*, İstanbul 1313-22, II, 184; Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzil Teşkilâtı ve Yol Sistemi* (doçentlik tezi, 1982), İÜ Ed.Fak. Ktp., nr. TE 32, s. 13, 169-170; W. Hinz, "İslâm'da Ölçü Sistemleri" (trc. Acar Sevim), *Türklük Araştırmaları Dergisi*, sy. 5, İstanbul 1990, s. 74, 76; a.mlf., "Farsakh", *El²* (İng.), II, 812-813; Dihhudâ, *Luğatnâme*, XXI, 166, 167; Pakalın, I, 609; Cl. Huart, "Fersah", *JA*, IV, 574; "Fersah", *ABr.*, VIII, 535.

YUSUF HALAÇOĞLU

FERSAN, Refik

(1893-1965)

**Ünlü Türk bestekârı
ve tanbur virtüozu.**

İstanbul Şehzadebaşı'nda doğdu. Asıl adı Refik Şemseddin'dir. Soyadı kanunundan sonra Fersan soyadını aldı; ancak nüfus belgelerinde adı Ahmed Refik diye geçmektedir. Babası Maliye Nezâreti Düyûn-ı Müteferrika Kalemî müdürü müşkişinas Hâfız Mehmed Şemseddin Bey, annesi Makbûle Hanım'dır.

Henüz bir yaşında iken babası ölünce, ailece teyzesinin oğlu Mâbeyinci Fâik Bey'in Bebek'teki yalısına taşındırlarsa da iki yıl sonra Beşiktaş'ta bir konağa nakledildiler. Öğrenimine yedi yaşlarında Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nde başlayan Refik Şemseddin, 9 Mart 1907 tarihinde çıkan yangında okulun yanması üzerine bir müddet Robert College'e devam etti. Mekteb-i Sultânî tamir edilerek 1908'de yeniden öğrenime açılıncı mektebine dönüp buradan mezun oldu. Bu yıllarda Okulun hocaları Tefvik Fikret ve Ahmed Râsim gibi ünlü kişilerden özel olarak aldığı Türkçe ve ede-

Refik Fersan

biyat dersleri onun ayrıca edebî bakımdan yetişmesini sağladı. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra ailesiyle birlikte İskenderiye'ye gitti. Bir buçuk yıl kadar süren bu Mısır seyahatinin ardından 1910'da İstanbul'a döndü. 1913'te Fâik Bey'in kızı Fâhire ile evlenerek aynı yıl ailesiyle beraber Cenevre'ye gitti.

Cenevre'de başladığı kimya öğrenimini kimyevî maddelerin sağlığına zarar vermesi sebebiyle iki sömestr kadar devam ettirebildi. İsviçre'de bulunduğu süre içinde hocası Tanbûrî Cemil Bey'in tavsiyesine uyarak Türk müzikisi dışında hiçbir müzik ile ilgilenmedi ve özellikle tanbur üzerindeki çalışmalarına yoğunluk verdi.

1917 yılında İstanbul'a dönünce açılan imtihanı kazanıp Dârülelhan'da tanbur hocalığı görevine başladı. İki yıl sonra da Muzika-i Hümâyun'daki imtihanı birincilikle kazanarak yüzbâşi rütbesiyle Muzika-i Hümâyun İncesaz Heyeti serâzende muavini olarak buraya tayin edildi. Cumhuriyet'in ilânının ardından Muzika-i Hümâyun'un tasfiyesiyle saraydaki müzik kadrolarının Ankara'ya alınması üzerine 1924'te rütbesi binbaşılığa yükseltilerek Riyâseticumhur Müzik Heyeti Alaturka Kısmı muallimi sıfatı ile görevini sürdürdü ve incesaz heyeti şefliği de yaptı. Birçok defa istifa etmesine rağmen vazifesini üç yıl devam ettirdi. Ocak 1927'de hanımının rahatsızlığı sebebiyle İstanbul'a döndü ve 25 Mayıs 1927 tarihinde hem Riyâseticumhur İncesaz Heyeti'nden hem de orudaki görevinden ayrıldı. Aynı yıl yayına başlayan İstanbul Radyosu'nda aldığı görev, Ekim 1938'de bir grup arkadaşısı ile birlikte Ankara Radyosu'na tayin edilinceye kadar devam etti. 1938-1950 yılları arasında tanbur sanatçısı ve hoca olarak Ankara Radyosu'nda çalıştı. Aynı zamanda Türk müziği yayınları şefliği görevini de yürüttü. Bu arada Mısır (1928), Yunanistan (1929, 1931, 1937), Macaristan (1934) ve Irak'ta (1935) konserler verdi. 13 Mayıs 1948 tarihinde Şark müzikisi mütehasşis müşaviri sıfatı ile Şark Müzikisi Konservatuarı'nı kurmak üzere Suriye'ye davet edildi. Konservatuarı kurduktan kısa bir süre sonra çıkan Suriye-İsrail savaşı yüzünden İstanbul'a dönmek zorunda kaldı. 1950 yılında tekrar çalışmaya başladığı İstanbul Radyosu'ndaki görevinden yaş haddi sebebiyle 1957'de emekliye ayrıldıysa da söz-